

WYROK Z DNIA 1 PAŹDZIERNIKA 2007 R.

V KK 9/07

Przepisy ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. Nr 34, poz. 149 ze zm.), dotyczące kręgu osób, którym przysługuje odszkodowanie w wyniku stwierdzenia nieważności orzeczenia, nie podlegają wykładni rozszerzającej.

Przewodniczący: sędzia SN H. Gradzik.

Sędziowie: SN Z. Stefaniak (sprawozdawca),

SA (del. do SN) Z. Puskarski.

Prokurator Prokuratury Krajowej: M. Wilkosz–Śliwa.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 1 października 2007 r., sprawy z wniosku Józefy K. i in., o odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie Józefa M., dochodzone w trybie ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. (Dz. U. Nr 34, poz. 149 ze zm.), z powodu kasacji na niekorzyść, wniesionej przez prokuratora od wyroku Sądu Apelacyjnego w W. z dnia 11 maja 2006 r., zmieniającego wyrok Sądu Okręgowego w W. z dnia 28 listopada 2005 r.

u c h y ł wyrok Sądu Apelacyjnego w W. w zaskarżonej części i w tym zakresie sprawę p r z e k a z a ł temu sądowi do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym.

Z u z a s a d n i e n i a :

W dniu 9 lutego 1999 r. Józefa K. złożyła wniosek o zasądzenie od Skarbu Państwa kwoty 150 000 zł tytułem odszkodowania i zadośćuczynienia, w związku z unieważnieniem wyroku skazującego jej brata Józefa M. na karę śmierci. Do wnioskodawczynie dołączyli się kolejni wnioskodawcy, a to: siostry (...) , córki brata (...).

Sąd Okręgowy w W., wyrokiem z dnia 25 lutego 2003 r., zasądził na podstawie art. 9 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. (Dz. U. Nr 34, poz. 149 ze zm.) od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawczyń kwotę 20 000 zł (...).

Od tego orzeczenia apelację wniósł pełnomocnik wnioskodawczynie Józefy K. (...) i wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku przez zasądzenie na rzecz wnioskodawczynie kwoty 150 000 zł tytułem odszkodowania i zadośćuczynienia, w związku z unieważnieniem wyroku skazującego Józefa M. na karę śmierci(...), ewentualnie o uchylenie wyroku Sądu Okręgowego w W. w zaskarżonej części i przekazanie sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania temu Sądowi.

Sąd Apelacyjny w W. wyrokiem z dnia 14 kwietnia 2004 r., uchylił zaskarżony wyrok w stosunku do wnioskodawczynie Józefy K., a na podstawie art. 435 k.p.k. również w stosunku do pozostałych wnioskodawczyń w części oddalającej żądania wymienionych wnioskodawczyń, o zasądzenie na ich rzecz od Skarbu Państwa kwoty 150 000 zł tytułem odszkodowania i zadośćuczynienia związanych z unieważnieniem wyroku skazującego Józefa M. na karę śmierci (...) i sprawę w tym zakresie przekazał do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w W., w pozostałej zaś części zaskarżony wyrok utrzymał w mocy.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy, Sąd Okręgowy w W. wyrokiem z dnia 28 listopada 2005 r., zasądził na podstawie art. 8 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. (Dz. U. Nr 34, poz. 149 ze zm.) od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawców – następców prawnych i spadkobierców represjonowanego Józefa M. kwotę 100 000 zł tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę oraz kwotę 2 000 zł tytułem odszkodowania za poniesioną szkodę, w łącznej kwocie 102 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami licząc od dnia uprawomocnienia się wyroku (...).

Od tego orzeczenia apelację na niekorzyść wniósł Prokurator Okręgowy w W. (...) i również pełnomocnik wnioskodawczynie Józefy K. (...).

Sąd Apelacyjny w W. wyrokiem z dnia 11 maja 2006 r., uchylił orzeczenie zawarte w pkt III zaskarżonego wyroku i sprawę w tym zakresie przekazał Sądowi Okręgowemu w W. w celu wydania postanowienia, co do określenia sądu właściwego do rozpoznania żądania wnioskodawców o zwrot przedmiotów należących do Józefa M., a zatrzymanych mu lub zasądzenie na ich rzecz równowartości tych przedmiotów w kwocie 5 900 zł, a w pozostałym zakresie zaskarżony wyrok utrzymał w mocy.

Od tego orzeczenia Sądu odwoławczego, kasację na niekorzyść wniósł Prokurator Apelacyjny w W. i zarzucił rażące naruszenie prawa materialnego, a to art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. Nr 34, poz. 149 ze zm.), mające istotny wpływ na treść orzeczenia przez uznanie, że spadkobiercy Zofii M. – matki represjonowanego Józefa M. – są osobami uprawnionymi do uzyskania zadośćuczynienia, podczas gdy niespełnienie warunków określonych w art. 445 § 3 k.c. uniemożliwiło przyjęcie, że roszczenie o zadośćuczynienie należy do spadku po na-

stępcy osoby represjonowanej i dlatego wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w W. i utrzymanego nim w mocy wyroku Sądu Okręgowego w W., w części zasądzającej zadośćuczynienie za doznaną krzywdę i oddalenie żądania wnioskodawczyń.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja jest zasadna. Skarżący słusznie podkreślił, że:

- po pierwsze, wyrok Sądu Okręgowego w W. zasądzający na rzecz wnioskodawców zadośćuczynienie za krzywdę jaką doznał represjonowany Józef M., nie jest prawidłowy, ponieważ zapadł z rażącym naruszeniem prawa materialnego – art. 8 ust. 1 zd. 2 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. Nr 34, poz. 149 ze zm.), zwanej dalej ustawą lutową, które to naruszenie miało istotny wpływ na treść rozstrzygnięcia,
- a po wtóre, zaistniał tzw. efekt przeniesienia, w następstwie niedostrzeżenia przez sąd odwoławczy uchybienia podniesionego w zwykłym środku odwoławczym i wydanie orzeczenia w drugiej instancji nadal obciążonego tymże uchybieniem.

Dla przejrzystości dalszych wywodów konieczne jest przywołanie, najistotniejszych okoliczności faktycznych, a to, że:

- w momencie skazania represjonowany Józef M. był kawalerem, nie miał dzieci, zaś żyli wówczas jego rodzice: ojciec Antoni M. (zmarł 27 marca 1969 r.) i matka Zofia M. (zmarła 8 października 1992 r.),
- postanowieniem b. Sądu Wojewódzkiego w Ł. z dnia 17 maja 1995 r., wyrok skazujący Józefa M. został na podstawie art. 1 ust. 1 ustawy lutowej unieważniony,
- w chwili wejścia w życie ustawy lutowej, do kręgu osób wymienionych w art. 8 ust. 1 zd. 2 ustawy należała jedynie matka represjonowanego,

- na Zofię M., matkę represjonowanego Józefa M., jako następczynię z mocy przepisu szczególnego – art. 8 ust. 1 zd. 2 ustawy lutowej – przeszło roszczenie o zadośćuczynienie za krzywdę doznaną przez jej syna, lecz nie weszło ono w skład spadku, bo nie spełnione zostały wymogi z art. 445 § 3 k.c. – nie zostało uznane na piśmie, jak również powództwo nie zostało wytoczone za życia następcy osoby represjonowanej,
- wniosek o zasądzenie od Skarbu Państwa kwoty 150 000 zł tytułem odszkodowania i zadośćuczynienia w związku z unieważnieniem wyroku skazującego Józefa M. wniesiony został w dniu 9 lutego 1999 r. przez siostry i córki braci represjonowanego.

Ustalenia te w całej rozciągłości potwierdził Sąd Apelacyjny w W. i wydawać by się mogło, że po wywodzie, „iż niespełniono w rozpoznawanej sprawie warunków z art. 445 § 3 k.c., albowiem: po pierwsze ani powództwa nie wytoczono za życia represjonowanego (z przyczyn oczywistych), a po drugie – ani też powództwo to nie zostało uznane na piśmie”, nastąpi logiczne stwierdzenie, że roszczenie o zadośćuczynienie nie przeszło na wnioskodawców. Tak jednak się nie stało, bo organ ten, przywołał pogląd wyrażony w artykule M. Sokołowskiego: Roszczenia majątkowe następców osoby represjonowanej, *Pal.* 1995, z. 3-4, s. 56 i n. i stwierdził, że: „uprawnienia z art. 8 ust. 1 zd. drugiej ustawy lutowej, które przeszły na następców, podlegają dziedziczeniu na zasadach ogólnych, w tym i roszczenie o zadośćuczynienie, które po przejściu na następców represjonowanych nie jest już zadośćuczynieniem”.

Przywołany wyżej pogląd nie został zaakceptowany przez orzecznictwo, z przyczyn szczegółowo podanych w uchwale składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 5 października 1995 r., I KZP 23/95 (OSNKW 1995 z. 11-12, poz. 73). Treść tej uchwały w pełni akceptuje skład orzekający w niniejszej sprawie, a w tym i to, że „dla przyjęcia, że uprawnienie do zadośćuczynienia przechodzi z następcy osoby represjonowanej,

na dalsze osoby, konieczny byłby szczególny przepis ustawy lutowej; tak jak to się stało w wypadku uprawnienia, które w myśl tej ustawy uzyskuje następca osoby represjonowanej”. Takiego jednak przepisu nie ma, lecz skoro ustawodawca dokonał unormowań tylko w takim zakresie, jak o tym mowa w art. 8 ust. 1 zd. 2 ustawy lutowej, to przepis ten jako szczególny, nie może podlegać wykładni rozszerzającej.

Takiej niedopuszczalnej wykładni rozszerzającej art. 8 ust. 1 zd. 2 ustawy lutowej dokonał sąd odwoławczy i w tym zakresie, rację ma skarżący, że doszło do rażącego naruszenia prawa materialnego – art. 8 ust. 1 ustawy lutowej, bowiem przy niespełnieniu warunków z art. 445 § 3 k.c., Sąd uznał, iż spadkobiercy Zofii M. są osobami uprawnionymi do uzyskania zadośćuczynienia za krzywdy doznane przez represjonowanego Józefa M.

To naruszenie miało charakter rażący i niewątpliwie miało ono istotny wpływ na treść orzeczenia.

Dlatego też należało uchylić wyrok Sądu odwoławczego w zaskarżonej części i w tym zakresie, sprawę przekazać temu sądowi do ponownego rozpoznania.